

Ohjelma ja abstraktikirja

Kasvatuksen historian ja filosofian päivät 2025

Joensuu 5.-6.6.2025

Ohjelma

KESKIVIIKKO 4.6.

18.00–20.00 **Tulva? Kasvatuksen hetki -symposium (N105)**

Ari Sivenius, Jussi Mäkelä & Teijo Karhu

20.15 alkaen **Jälkipuinti**, ravintola Mikko

TORSTAI 5.6.2025

9.00 **Päivien infopiste avautuu** (Natura-rakennuksen aula)

10.00–11.30 **Työryhmä I (N105)**

Annika Heikkilä

Raili Keränen-Pantsu

Hannu L.T. Heikkinen ym.

11.45–12.00 **Päivien avaus**

12.00–13.00 **Plenaariluento**

Onko moniarvoinen oikeusvaltio ihmiskunnan historiallisen kehityksen loppupiste?

Professori (emer.) Jukka Korpela

13.00–14.00 **Lounastauko**

14.00–15.30 **Paneeli: Demokratiakasvatus (N100)**

15.30–16.00 **Kahvitauko**

16.00–17.30 **Työryhmä I (N103)**

Outi Yli-Tapio Mäntylä
Susanna Itäkare & Mervi Eskelinen
Tarna Kannisto

Työryhmä II (N102)

Päivi Sillanpää
Jaakko Honkanen
Kauko Komulainen

19.30 alkaen **Illanvietto**

PERJANTAI 6.6.2025

8.30 **Info-piste avautuu**

8.40–9.30 **Kasvatuksen historian ja filosofian verkoston yleiskokous**

9.30–11.00 **Työryhmä I (N102)**

Liisa Granbom-Herranen
Milla Uusitupa
Niko Noponen

Työryhmä II (N103)

Antti Moilanen
Najat Ouakrim-Sovio
Salla Myyry

11.10–12.00 **Plenaariluento**

Kasvatus ja demokratia sotien ja populismin puristuksessa
Yliopistonlehtori (emer.) Risto Ikonen

12.00–13.00 **Lounastauko**

13.00–14.30 **Työryhmä (N102)**

Eelis Mikkola
Henna Timonen
Risto Ikonen

14:30–15.00 **Vuoden artikkelin julkistaminen, loppukeskustelu ja päätössanat**

Abstraktit aikajärjestyksessä

Keskiviikko 4.6.2025

Klo 18–20.00, N105

Tulva? Kasvatuksen hetki -symposium

Ari Sivenius, Jussi Mäkelä & Teijo Karhu

Tapaamisessa annamme tulvan hetkellisesti nousta niin luonnonilmiönä kuin metaforana. Rakennusten perustuksia vahingoittavan luonnonilmiön tavoin uhkaavat ajattelemattomuuden ja tarkoituksellisen epäinformaation tulvat demokratiaa. Esimerkiksi kulutushyödykkeiden ja -hyödyttömyyksien tulva on tuhoamassa elinehtojemme perustan. Merkityksettömyyden kokemusten pyörteissä kasvattajan on tärkeää pitää esillä jokaista utopistiseltakin tuntuva oljenkortta. Tulva aiheuttaa tuhoa, mutta se voi myös puhdistaa ja hedelmöittää ajattelua pakottaen pohtimaan muun muassa kulttuurisia, poliittisia ja eettisiä kysymyksiä.

Symposiumissa kuullaan vireillä olevaan tutkimusteemaan liittyviä esityksiä.

Torstai klo 10–11.30

Työryhmä, N105

Puheenjohtaja: Risto Ikonen

Ympäristöhyveet aikuiskasvatuksessa

Annika Heikkilä, Tampereen yliopisto

Ahneuden ja välinpitämättömyyden kaltaisten paheiden voidaan katsoa ylläpitävän ekologisia ongelmia sekä hidastavan ja vaikeuttavan niiden ratkaisemista. Millaisia meidän tulisi olla ja minkälaisia moraalisesti hyviä ominaisuuksia eli hyveitä meidän tulisi kultivoida, jotta olisimme osa ratkaisua, emme ongelmaa? Esityksessäni selitän, mitä ympäristöhyve-etiikka on ja mitä hyveillä – erityisesti yhteisöllisillä hyveillä – tarkoitetaan ympäristöhyve-etiikan näkökulmasta. Vaikka hyve-etiikalla onkin pitkät perinteet, on ympäristöhyve-etiikka tutkimusalana melko uusi. Se on kiinnostunut hyveistä, jotka edistävät vastuullista toimintaa ja pidättyvyyttä ympäristöä vahingoittavasta toiminnasta. Yhteisöllisillä hyveillä taas tarkoitetaan ominaisuuksia, joiden tuottama hyvä kohdistuu ensi sijassa yhteisöön. Kasvatusfilosofien tarkasteluni lisää ymmärrystä ympäristöhyve-etiikasta, selkeyttää ja jäsentää sen käsitteitä, sekä kartoittaa sen soveltamisen mahdollisuuksia ja rajoituksia aikuiskasvatuksen kentällä. Ekokriisi vaatii nopeita toimenpiteitä ja vastuullista toimintaa erityisesti aikuisilta, joilla on valta ja siten suurin vastuu suunnan muuttamisesta parempaan. Ympäristöhyve-etiikkaa tarkastelemalla on mahdollista tuoda uutta näkökulmaa aikuiskasvatuksen kentälle ja osallistua aikuiskasvatuksen tavoitteita ja päämääriä koskevaan keskusteluun ekokriisin aikakaudella.

Planetaarinen hyvä elämä kasvatuksen päämääränä

Raili Keränen-Pantsu, Tampereen yliopisto

Esitelmässä tarkastellaan teoreettisia lähtökohtia ja aikalaisanalyttisiä havaintoja planetaarisen hyvän elämän käsitteen perustaksi. Planetaarisuus-käsitettä on käytetty viime aikoina varsin paljon - esimerkiksi planetaarisen sivistyksen, planetaarisen hyvinvoinnin ja planetaarisen sosiaalipedagogiikan yhteydessä. Planetaarinen hyvä elämä näyttää tulevan lähelle muodikkaita hyvinvoinnin (well-being) ja kukoistuksen (flourishing) käsitteitä. Viime aikoina erityisesti kukoistuksen idea on saanut tuulta siipiensä alle, kun OECD on alkanut muuttaa puhetapojaan inhimillisen pääoman teoriasta kohti inhimillistä kukoistusta. Aatehistoriallisesti kaikkien näiden käsitteiden taustalla voidaan kuitenkin nähdä Aristoteleen ajatus hyvästä elämästä, "eudaimoniasta". Tässä esitelmässä planetaarisen hyvän elämän käsitettä selkeytetään posthumanistisen ja syväekologisen ajattelun pohjalta. Sen mukaan planetaarisuus pohjautuu näkemykseen, joka hylkää antroposentrismen ja laajentaa huolenpidon piiriä ihmisistä muuhun luontoon. Lisäksi ehdotuksen taustalla on kasvatusteoreetikko Gert Biestan maailmakeskeisen kasvatuksen idea.

Planetaarinen praxis

Hannu L. T. Heikkinen, Rauno Huttunen, Kathleen Mahon ja Stephen Kemmis.

Tarkastelemme tässä esitelmässä, millaisia mahdollisuuksia voisi löytyä Aristoteleen käytännöllisen viisauden (fronesis) uudelleen tulkinnan ja siihen perustuvan praxis-käsitteen pohjalta siten, että se tuodaan nykyaikaan ja asetetaan planetaarisen kehikseen. Se edellyttää muun muassa humanistisen aristotelis-marxilaisen praksiksen käsitteen korvaamista posthumanistisella praksiksen tulkinnalla, jota kutsumme planetaariseksi praksikseksi. Aloitamme lyhyellä aatehistoriallisella katsauksella länsimaiseen praksiksen käsitteeseen. Marx teki yhteiskuntakriittisen tulkinnan sekä Aristoteleen fronesiksesta että praksiksesta. Nyt, kun antroposentrinen kapitalistinen maailma on keskellä ekologista kriisiä, ihmisten on löydettävä uusi tapa toimia moraalisesti oikein siten, että moraalisen huolenpidon piiriin luetaan muutkin kuin ihmiset. Tätä kutsumme ei-antroposentriseksi, planetaariseksi praksiksen tulkinnaksi. Tämä ehdotus perustuu syväekologiseen ja posthumanistiseen -näkökulmaan ja planetaarisen hyvinvoinnin käsitteeseen. Lähtökohtana on, että ihmiset voivat elää hyvin tällä planeetalla vain, jos myös muu luonto voi hyvin. Moraalisesti huomionarvoisia entiteettejä ovat ihmisten lisäksi organismit sekä prosessit ja järjestelmät, jotka ylläpitävät elämän edellytyksiä tällä planeetalla. Tämän posthumanistisen praksiksen ideana on "elää hyvin maailmassa, joka on kaikille elämisen arvoinen paikka".

Torstai klo 14–15.30

Paneeli: Demokratiakasvatus, N100

On kulunut 20 vuotta siitä, kun suomalaisen demokratiakasvatuksen klassikoksi muodostunut artikkeli Demokraattisten juurten kasvattaminen (Tomperi & Piattoeva 2005) julkaistiin. Demokratian kautta on mahdollista kasvattaa toisin ja sellaisilla tavoilla, jotka tukevat inhimillisiä tarpeita, antavat äänen niille, jotka ovat tyypillisesti sitä vailla ja kehittävät mahdollisuuksia muokata maailmaa itsensä näköiseksi. Koulun tulee demokratiakasvatuksessa instituutiona sekä avautua yhteiskuntaan että yhteiskunnalle – asettua vastavuoroiseen suhteeseen erilaisten lähiyhteisön toimijoiden kanssa.

Mitä demokratiakasvatukselle kuuluu tänään? Onko juurten kasvattaminen onnistunut? Mitä haasteita demokraattiset yhteiskunnat kohtaavat ja miten näihin voidaan kasvatuksella vastata?

Paneelin tarkoituksena on tuoda Suomen eri yliopistojen tutkijoiden näkemykset demokratiasta ja kasvatuksesta yhteisen pöydän ääreen. Puheenjohtajina toimivat Jyväskylän yliopiston demokratiakasvattajat Sari Hietamäki ja Ville Mäki yhdessä Perttu Männistön kanssa kirjoitetun alustuksen pohjalta.

Panelisteina toimivat:

Tutkijatohtori, KT Antti Moilanen (Kasselin yliopisto)

Moilanen tutkii emansipatorista pedagogiikkaa ja poliittisen kasvatuksen didaktiikkaa Saksassa Kasselin yliopistossa. Hän on myös kehittänyt suomalaisen luokkavaluustomallin oppilaiden osallistumisen edistämiseksi. Malli perustuu empiiriseen luokkavaluustotutkimukseen ja saksalaisiin luokkavaluustomalleihin.

Kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden maisteriopiskelija, KK Emma Kola (Jyväskylän yliopisto)

Kola on opiskellut luokanopettajaksi demokratiakasvatuksen Derby-kotiryhmässä. Gradussaan hän tutkii oppilaskuntatoiminnan demokraattista vaikuttavuutta.

Demokratiakasvatuksen asiantuntija, KT Mikko Tujula (Eduskunnan kanslia)

Tujula on taustaltaan luokanopettaja ja historian ja yhteiskuntaopin aineenopettaja. Väitöskirjassaan hän tutki kouludemokratian toteuttamista peruskoulussa.

Yliopistotutkija, tutkimushankkeen johtaja, KT Tuukka Tomperi (Tampereen yliopisto)

Tomperin tutkimuskohteisiin kuuluvat demokratiakasvatus, kriittinen ajattelu, filosofiset opetusmuodot ja koulutuspolitiikka. Hän on filosofisen niin & näin -lehden perustajia ja toimittanut suomeksi muun muassa Paulo Freiren Sorrettujen pedagogiikka -teoksen.

Torstai klo16–17.30

Työryhmä I, N103

Puheenjohtaja: Salla Myyry

Tyttöjen tila lastentarhoissa ja päiväkodeissa 1940–80-luvuilla

Outi Ylitapio-Mäntylä, Oulun yliopisto

Esitys pohjautuu julkaistuun artikkeliin Tyttöjen tila lastentarhoissa ja päiväkodeissa 1940–80-luvuilla (Sillanpää & Ylitapio-Mäntylä 2024). Tutkimuksessa tarkastellaan tyttöyttä ja sen rakentumista lastentarhoissa ja päiväkodeissa tilallisuuden näkökulmasta 1940–80-luvuilla. Tilallisuuden tarkastelussa on hyödynnetty Sojan kolmannen tilan näkökulmaa ja tilallisuuden rinnalla aineistoa luetaan tyttötytöiden teoretisointien näkökulmista. Tutkimuksessa kysymme: Miten tytöt asetettiin ja miten he asettautuivat lastentarhan ja päiväkodin tilaan 1940–80-luvuilla? Millaisen materiaallisen tilan lastentarha ja päiväkotitarjosivat tytöille? Aineistona on Ebeneser-säätiön ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuonna 2011–2012 keräämää kirjoitettua muistitietoaineistoa ja sieltä poimitut naisten kirjoittamat muistot tyttöydestä lastentarhassa ja päiväkodissa 1940–80-luvuilla. Muistitietoaineiston sisältöjä on kontekstioitu ja syvennetty virallisilla asiakirjoilla ja valokuvilla. Aineiston analyysi kiinnittyy kerronnallisuuteen. Tutkimus osoittaa, että puolipäivätoimintaan keskittynyt lastentarhatila näyttäytyy tytöille ominaisena sukupuolituneena toiminnan tilana sekä lastentarha- ja päiväkotikulttuurin perinteet näkyvät

tyttöjen toiminnassa sukupuolittuneina toimina. Kuitenkin tytöt itse rikkoivat näitä perinteisiä rajoja, esimerkiksi ulkolutiloissa oli mahdollista rakentaa tyttöyden tilaa sisätiloja laajemmaksi.

Sillanpää, T., & Ylitapio-Mäntylä, O. (2024). Tyttöjen tila lastentarhoissa ja päiväkodeissa 1940–80-luvuilla. *Kasvatus & Aika*, 18(4), 46–65. <https://doi.org/10.33350/ka.142548>

”Asia on tärkeä, mutta...” - tasa-arvoa haastavat ongelmarepresentaatiot ja hallinnan rationaliteetit varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelusta säädettäessä

Susanna Itäkare, Tampereen yliopisto & Mervi Eskelinen, Tampereen yliopisto

Sukupuolten tasa-arvoa kannatetaan Suomessa laajasti, ja sillä on monitasoinen oikeudellinen perusta. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on tähdätty yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen, mutta tavoissa on ollut vaihtelua ajan kuluessa ja koulutusjärjestelmän eri tasoilla. Tässä esityksessä tarkastellaan, millaisia tasa-arvon edistämistä tai tasa-arvosuunnitteluvälvoitteen laajentamista haastavia ongelmia tasa-arvolain uudistuksen yhteydessä rakennettiin sekä mitä hallinnan rationaliteetteja ne edustavat. Aineistona ovat hallituksen esitykseen tasa-arvolain muuttamisesta annetut sidosryhmä- ja asiantuntijalausunnat. Analyysissa on sovellettu Carol Bacchin (2009) WPR-menetelmää, joka sopii erilaisten politiikkojen tutkimiseen ja jonka lähtökohtana on politiikkatoimien kohdistuminen diskursiivisesti luotuihin ongelmiin eli ongelmarepresentaatioihin. Aineistosta tunnistettiin viisi ongelmarepresentaatiota: tasa-arvon edistäminen ei edellytä uusia toimia, tasa-arvosuunnittelu lisää hallinnollista työtä, tasa-arvon edistäminen on resurssikysymys, tasa-arvon edistämisen estää henkilöstön osaamisen puute ja tasa-arvon edistäminen horjuttaa heteronormatiivista järjestystä. Ongelmarepresentaatioiden taustalla vaikuttavia hallinnan rationaliteetteja ovat yhteiskunnassa saavutettu tasa-arvo, managerialismi, taloudellistuminen, yksilöä vastuuttava uusliberalistinen hallinta sekä heteronormatiivinen ja konservatiivinen sukupuolijärjestys. Tämänkin tutkimuksen valossa tasa-arvon diskurssi on niin vahva, että tasa-arvon tosiasialliset edistämistoimet nähdään joko toissijaisina tai niitä vastustetaan tarpeettomina. Tasa-arvo ei kuitenkaan ole mikään yhteiskunnassa saavutettu tila, vaan haastamiselle avoin, ajassa muuttuva.

Näkökulmia lasten toimijuuteen koulussa

Tarna Kannisto, Helsingin yliopisto

Yksilön toimijuudella eli autonomialla tarkoitetaan kykyä tehdä omaa ja muiden elämää koskevia käytännöllisiä ja moraalisia päätöksiä järkevän harkinnan ja tiedon pohjalta sekä ohjata omaa toimintaa. Lasten autonomian vähittäinen kehittyminen on demokraattisissa, liberaaleissa yhteiskunnissa ollut pitkään hyväksytty, tavoiteltava ja erittäin keskeinen kasvatuksen tavoite. Lasten autonomian kehittymiseen liittyvä, Immanuel Kantin (2022/1803) ensimmäisenä ilmaisema ongelma tai paradoksi kuitenkin on, kuinka autonomia voi kehittyä kasvatussuhteessa, joka perustuu kasvattajan auktoriteettiasemaan. Koulukasvatuksessa ei lisäksi ole yksiselitteistä, kenen tulisi olla kasvatuksen viimesijainen auktoriteetti: koulun vaiko vanhempien? Onkin selvää, että lasten ihmissuhteet kotona, koulussa ja harrastuksissa vaikuttavat eri tavoin heidän kykyynsä kasvaa autonomiseksi yksilöiksi. Tästä syystä monet feministiset ajattelijat ovat kritisoineet liberaalia autonomiakäsitystä turhan yksilökeskeiseksi. Tässä esityksessä pohdin, minkälainen yksilön autonomian määritelmä ottaisi huomioon lasten ihmissuhteet sekä institutionaalisen kontekstin ja sopisi siten aiempia määritelmiä paremmin koulukasvatuksen tavoitteeksi.

Torstai, klo 16–17.30

Työryhmä II, N102

Puheenjohtaja: Antti Ronkainen

Rakkauden pedagogiikan perusteet

Päivi Sillanpää, Turun yliopisto (alumni)

Esittelen valitsemani kasvatustieteen ja heidän kommentaariensa pohdinnoista muotoilemani rakkauden pedagogiikan perusteet. Puhun rakkaudesta sitä kasvun ja kasvatuksen näkökulmasta katsoen näiden seitsemän rakastamisen ja kasvattamisen periaatteen pohjalta. Lähdeaineistoni koostuu Erich Frommin, Paulo Freiren, Simone Weilin, Miguel de Unamunon ja Smiley Blantonin sekä heidän kommentaariensa pohdinnoista rakkaudesta ja pedagogiikasta. Lisäksi lähteenä on Hannah Arendtin tulkintaa Augustinuksen rakkauden käsitteestä.

Uusliberalismin monet kasvot - uusliberalismin analyysiä suomalaisessa kasvatustieteen tutkimuksen kontekstissa.

Jaakko Honkanen, Turun yliopisto

Esitelmä käsittelee työn alla olevaa artikkelia, jossa analysoidaan sisällönanalyysin kautta uusliberalismin käsitettä suomalaisessa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Esitelmässä käsitellään mm. uusliberalismin termin määrittelyä ja määrittelyä, siihen liittyviä normatiivisia tulkintoja sekä sen erilaisia käyttötapoja. Artikkelin on osa artikkeliväitöskirjaa, joka käsittelee uusliberalismin kasvatustieteellisiä ulottuvuuksia.

Artikkeli, johon esitelmä pohjautuu, perustuu Boas ja Gans-Morsen tekemään tutkimukseen (2009), joka käsittelee uusliberalismin termin käyttöä vuosilta 1990-2004. Esitelmän artikkeli muodostaa jatkumon Boas ja Gans-Morsen tutkimukselle, laajentaen ajallista viitekehystä vuoteen 2024 ja keskittyen erityisesti kasvatustieteelliseen tutkimukseen. Esitelmässä käydään läpi yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia Boas ja Gans-Morsen artikkeliin sekä väitöskirja-artikkelin paljastamia kehityskulkuja. Ilmiö, jota pitää jatkuvasti puolustaa.

Sivistys demokratian ylläpitäjänä ja populistin torjujana

Kauko Komulainen, Helsingin yliopisto, eläk.

Demokratiaa alasajava populismi leviää nykyisin myös läntisissä sivistysvaltioissa, kun sen keskeistä ehkäisijää, koulutuksellista yleissivistystä, on opetussuunnitelmia kasvatustieteellisesti instrumentalisoidulla kapeutettu jo vuosikymmeniä eri koulutusasteilla. Instrumentalistinen koulutus hegemonisoitui ensin USA:ssa vuoden 1957 Sputnik-shokin jälkeen asteittain 1960-luvun alusta alkaen. Sittemmin sitä on globaalisti markkinoinut etenkin OECD, jonka viimeisiä lanseerauksia ovat olleet skills-koulutuspolitiikka ja siihen liitetyt 'sivistyslisukkeet'. Niin ikään populistis-totalitääriset valtiot, kuten Unkari, Turkki, Venäjä ja tätä nykyä myös USA, voimistavat sivistyksen alasajoa omilla alueillaan kaventamalla akateemista vapautta ja muuttamalla koulutusjärjestelmiään nationalistisiksi. Vaihtoehto nykyiselle sivistyskadolle syntyy, kun kriittisenä ajatteluna ilmenevän itsetietoisuuden edistäminen tehdään uudelleen mahdolliseksi. Sen kasvatustieteelliset ehdot ovat olleet tiedossa jo pitkään. Sivistys edellyttää

laajoja opetussuunnitelmia, jotka saadaan aikaiseksi päivittämällä elitistisenä lanseerattua Bildung-ideaalia nykyisiin demokraattisiin oloihin. Bildung-ideaalin päivityksistä syntyvä sivistyksellinen opetus-suunnitelma tekee uudella tavalla mahdolliseksi suomalaisen Bildung-koulutuspolitiikka J.V. Snellmanin aikoinaan esittelemän ihmiskunnan kulttuuristen perinteiden kriittisen omaksumisen, johon kriittisen itsetietoisuuden kehitys ja siitä kumpuava kulttuuria uudistava luova ajattelu perustuvat.

Perjantai, klo 9.30–11.00

Työryhmä I, N102

Puheenjohtaja: Antti Ronkainen

Pekka Puupään vaikutus lasten kasvatukseen

Granbom-Herranen Liisa, Turun yliopisto

Pekka Puupää -elokuvat ovat keskeinen osa suomalaista elokuvahistoriaa. Ne perustuivat Ola Fogelbergin ("Fogeli") luomaan sarjakuvahahmoon. Kasvatustapahtuma on usein arkinen tilanne, jossa kasvat-taja ei välttämättä toimi tietoisesti. Arkipäiväisen elämän sattumukset ja niihin liittyvät sananlaskut ovat olennainen osa kaikkia Puupää-elokuvia. Arjen kieleen ja tapahtumiin sisältyy sekä vallankäytön että piilovaikuttamisen elementtejä. Keskityn arkipuheen sananlaskujen kasvatuksellisuuteen. Puupää-elo-kuvat ovat osa suomalaista kulttuuriperintöä ja muodostavat yhteisen kokemuksen usealle sukupol-velle. Elokuvien esitykset teattereissa tavoittivat miljoonia katsojia ja yli 30 miljoonaa katsojaa on nähnyt niitä televisiossa. Elokuvien dialogi on värikästä ja sisältää ilmauksia, joista monet pohjautuvat suoma-laisiin sananlaskuihin. Niiden sisältämiä viestejä voi kasvatuksellisen vallankäytön näkökulmasta tul-kita kannanottoina eikä vain sanaleikkeinä. Sanonnat toimivat helposti muistettavina opetuksina, jotka vahvistavat tai kyseenalaistavat yhteiskunnallisia arvoja. Puupää-elokuvat myös rakentavat jännitettä yksilön vapauden ja yhteiskunnan normien välillä. Aineisto muodostuu 13 alkuperäisestä Puupää-elo-kuvasta (katsojan näkökulma). Tutkimusmenetelmänä on sisällönanalyysi (contemporary content ana-lyses). Aineistoon sisältyy yhteensä lähes 250 ilmausta.

(Murteen)tutkijat kirjakieltä rakentamassa – ja kuinkas sitten kävikään

Milla Uusitupa, Itä-Suomen yliopisto

Suomen murteiden tieteellinen tutkimus käynnistyi 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä erityisesti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran piirissä käydyn keskustelun seurauksena. Tuolloin suomenkielisen ja riittävän kaukana ruotsinkielisestä rannikosta asuvan rahvaan pariin ei kuitenkaan lähdetty niinkään siitä syystä, että olisi oltu erityisen kiinnostuneita kielellisestä variaatiosta ja haluttu selvittää, miten monella eri tavalla jokin asia voidaan kielessä ilmaista. Kansankieltä lähdettiin tutkimaan, koska tarvit-tiin tietoa suomen kielen rakenteesta, sanastosta ja sanaa laajemmista ilmaustavoista vasta kehitteillä olevan kirjakielen tarpeisiin. Myös kouluihin sopivista äidinkielen oppikirjoista oli huutava pula.

Vuosina 1879–1899 SKS myönsi kymmenkunta matka-apurahaa murteiden lauseopilliseen tutkimuk-seen ja julkaisi näiden matkojen tuloksena joukon tutkimuksia Suomi-sarjassa. Tämän kaksi vuosikym-mentä kestäneen ajanjakson jälkeen puhutun kielen syntaksin tutkimus painui kuitenkin tutkimuksen marginaaliin ja elpyi uudelleen vasta 1900-luvun lopulla.

Pohdin esitelmässäni syitä paitsi murresyntaxin tutkimuksen viriämiseen 1870-luvulla myös ja erityisesti sen äkilliseen päättymiseen vuosisadan vaihteessa. Yksittäisten toimijoiden intressien ja resursien vähäisyyden rinnalla keskeiseksi nousee kysymys, millainen ohjausvaikutus oppimateriaaleilla ja ajatuksella, että jostakin asiasta tiedetään jo (koulujen tarpeisiin) riittävästi, voi olla kokonaiselle tutkimusosalalle.

Miten demokratia tekee hyvää?

Niko Noponen, Kuopion Taidelukio Lumit

Yksi demokraattisen kulttuurin aspekti on kansalaisten aktiivinen toiminta erilaisten yhteisöjen jäsenenä ja tehtävissä. Perusteita kansalaisten osallistumisen puolesta on useita erilaisia: laajamittainen osallistuminen muun muassa lisää edustavuutta ja edelleen legitimiisyyttä, tuo lisää tietoa ja näkökulmia mahdollistaen paremmat päätökset sekä lisää avoimuutta, päätöksenteon seuranta ja vähentää siten korruptiota. Mutta on myös huomioitava, mitä osallistuminen tekee kansalaisille ja mitä taas osallistumattomuus. Kansalaistoiminta muun muassa kehittää taitoja ja hyviä luonteenpiirteitä. Vallan keskittyminen taas korruptoi niin niitä, joilla valtaa on liikaa, että niitä, jotka joutuvat alistumaan, mielestelemään ja nöyristelemään. Osallistumisen tärkeys kansalaishyveiden kehittymisen kannalta on keskeinen juonne tasavaltalaisessa poliittisen ajattelun perinteessä. Kirjallisuutta: Hannah Arendt, On revolution, 1963 Aristoteles, Nikomakhoksen etiikka ja Poliitiikka Teppo Eskelinen, Demokratia utopiana ja sen vastavoimat, 2019 Niccolo Macchiavelli, Valtiollisia mietelmiä Alasdair MacIntyre, Hyveiden jäljillä, 2004 (1981) Jean-Jacques Rousseau, Yhteiskuntasopimuksesta.

Perjantai, klo 9.30–11.00

Työryhmä II, N103

Puheenjohtaja: Salla Myyry

Laitaoikeiston koulutuspolitiikka

Antti Moilanen, Kasselin yliopisto

Esitelmässä analysoin kahden suomalaisen ja kahden saksalaisen laitaoikeistopuolueen koulutuspoliittisia ohjelmia. Tarkastelemiani puolueita ovat Suomessa perussuomalaiset ja sinimusta liike sekä Saksassa vaihtoehto Saksalle (Alternativ für Deutschland) ja Saksan kansallisdemokraattinen puolue (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, nykyiseltä nimeltään Heimat eli kotimaa). Esitelmässä vastaan kysymykseen siitä, miten nämä puolueet muotoilevat koulutuspoliittisissa ohjelmissaan laitaoikeistopuolueille tyypillisiä koulutuspoliittisia ideoita sekä millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ohjelmien välillä on. Vastaan kysymyksiin analysoimalla puolueiden koulutuspoliittisia ja muita ohjelmia teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysin ohjaavat kategoriat johdan aikaisemmista laitaoikeiston koulutuspolitiikkaa koskevista tutkimuksista. Analyysini osoittaa, että tarkasteleman laitaoikeistolaiset koulutuspoliittiset ohjelmat ovat varsin samankaltaisia. Niiden ohjelmissa korostuu intellektualismin vastaisuus ja koulutuksen ymmärtäminen välineellisesti, erityisesti taloudellisen hyödyn kategorioin. Ne painottavat oppisisällöissä kansallisen identiteetin merkitystä, korostavat urheilun tärkeyttä koulujen opetussuunnitelmissa ja syyttävät nykyisiä koulutusinstituutioita ideologiasta iskostamisesta eli indoktrinaatiosta. Lisäksi ohjelmat pitävät tärkeänä oppilaiden ulkoista

eriyttämistä heidän osaamistasonsa mukaan ja vaativat kouluihin opettajien auktoriteetin, kurin ja järjestyksen kunnianpalautusta. Useat näistä lähtökohdista ovat ristiriidassa liberaalin demokratian arvojen ja ihanteiden kanssa.

Pohjoismaalaisten nuorten yhdenvertaisuutta ja aktiivista kansalaisuutta tukevat asenteet

Najat Ouakrim-Soivio, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

Pohjoismaisiin hyvinvointivaltioihin on liitetty niiden korkea demokratiaindeksi, jolla kuvataan muun muassa kansalaisten osallistumisaktiivisuutta ja suhtautumista demokratiaan ja taustaltaan erilaisiin yhteiskuntaryhmiin. Kansainvälinen nuorten yhteiskunnallisia tietoja, taitoja ja asenteita mittaava ICCS-tutkimus on kuitenkin osoittanut, että nuorten yhdenvertaisuutta ja aktiivista kansalaisuutta koskevat asenteet ovat muuttuneet vuosien saatossa. Olemme tutkineet vuosina 1999, 2009, 2016 ja 2022 kerätyistä ICCS-aineistoista pohjoismaalaisten 14-vuotiaiden nuorten asenteita yhteiskunnallisia asenteita, jotka liittyvät tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Tutkimuksessa on käytetty IEA:n tutkimusaineistoa, joka on kerätty edellä mainittuina vuosina kyselylomakkeilla 8. luokan oppilailta (n = 59 343). Aineistoa on analysoitu määrällisin menetelmin. Määrällistä aineistoa on kuvattu eri yhteiskuntaryhmien oikeuksia tukevien ja epätasa-arvon hyväksyvien osuuksilla, sekä ryhmitelty tutkittavia asenteiden mukaan. Alustavat tuloksemme osoittavat, että pohjoismaisten nuorten asenteet sukupuolten tasa-arvosta ja maahanmuuttotustaisten oikeuksista ovat heikentyneet, mutta tuloksissa on myös maakohdittaisia eroja. Esityksen lopussa pohdimme, miten nuorten asenteiden polarisoitumiskehitys voitaisiin katkaista, ja voitaisiinko demokratiakasvatuksella vahvistaa yhteiskunnallista tasa-arvoa.

Jännitteinen sukupuolikysymys ja opetussuunnitelmaprosessi agonistisen demokratian näkökulmasta

Salla Myyry, Itä-Suomen yliopisto

Sukupuolesta on tullut politisoitunut ja jännitteinen aihe peruskoulua koskevassa julkisessa keskustelussa. Usein sukupuolikysymyksiin liittyvät jännitteet ymmärretään negatiivisena asiana, ja jonain selaisena, josta on päästävä äkkiä eroon. Kuitenkin tässä väitöstutkimukseeni pohjaavassa esityksessäni tarkastelen jännitteitä välttämättömyyksinä tasa-arvon edistämisessä ja toimivassa demokratiassa. Kiinnitän tarkasteluni politiikan tutkija Chantal Mouffen agonistisen demokratian viitekehykseen, josta feministinen tasa-arvopolitiikan tutkimus on ammentanut ajatuksia korostaessaan sukupuolen politisoitumisen tärkeyttä. Esityksessäni kuvaan ja selitän empiirisen tutkimuksen pohjalta, miten sukupuolten tasa-arvon diskursiivisia jännitteitä käsiteltiin viimeisimmässä perusopetuksen opetussuunnitelmaprosessissa. Tutkimukseni paikantui opetussuunnitelmaprosessin kolmeen vaiheeseen: 1) suunnitelmadokumenttien valmisteluun, 2) julkaistuihin normatiivisiin opetussuunnitelmadokumentteihin ja 3) koulujen toiminnallisiin tasa-arvosuunnitelmiin, joissa valtakunnallisia velvoitteita sovelletaan ja toimeenpannaan. Väitöstutkimukseni tulosten perusteella sukupuolikysymyksiin kietoutuu runsaasti jännitteitä, joita kuitenkin käsitellään tällä hetkellä väistellen sekä itsestään selvänä ja neutraalina pidettyjä diskursseja myötäillen. Agonistisen demokratian viitoittamana esitän, että sukupuoleen liittyvät jännitteitä tulisi tarkastella sukupuolittuneiden valtarakenteiden haastamisen mahdollistavana, eikä suinkaan asiana, josta olisi mahdollista tai tarpeen päästä eroon.

Perjantai, klo 13–14.30

Työryhmä, N102

Puheenjohtaja Risto Ikonen

Pedagogiset interventiot eivät ole interventioita

Eelis Mikkola, Helsingin yliopisto

Pedagogisten interventioiden avulla pyritään saamaan tietoa erilaisten opetusmenetelmien toimivuudesta. Yksinkertaistettuna interventioiden pyrkimyksenä on saavuttaa kausaalista evidenssiä muodossa "X vaikuttaa Y:hyn kontekstissa Z", jossa X on interventio, Y on sen tavoite ja Z on konteksti, jossa interventio tehdään. Tässä esityksessä argumentoin, että (i) pedagogiset interventiot eivät teknisesti ole interventioita ja (ii) satunnaistettujen koeasetelmien avulla tehtyjä pedagogisia interventioita tulisi kohdella kuin ne olisivat kvasikokeellisia. Tarkastelen myös, mitä implikaatioita näillä johtopäätöksillä on (erityisesti empiiriselle) didaktiselle tutkimukselle. Perustan argumenttini tietojenkäsittelytieteilijä Judea Pearl (2009) ja tieteenfilosofi James Woodwardin (2003) esittämiin formaaleihin intervention määritelmiin sekä viimeaikaiseen empiiriseen tutkimukseen pedagogisten interventioiden kausaalisesta mallintamisesta (Mikkola ym., 2024). Pearl ja Woodward edustavat interventionistista kausaaliteoriaa, jossa kausaaliväitteitä voidaan esittää ja arvioida kausaalimallien avulla. Yhteiskuntatieteiden filosofiassa Pearl ja Woodwardin lähestymistapaa kausaaliseen päättelyyn pidetään kaikkein kehittyneimpänä yleisenä viitekehyksenä, jossa kausaaliteettia voidaan tarkastella (mm. Kuorikoski, 2018).

Foucault'lainen vallan analyysi englanninkielisen opetuksen (EMI) kontekstissa

Henna Timonen, Itä-Suomen yliopisto

Tutkimus käsittelee englanninkieliseen opetukseen liittyviä vallan kysymyksiä UEF-tasolla. Käytän työssä käsitettä EMI, joka tarkoittaa englanninkielistä opetusta maissa, joissa englanti ei ole virallinen kieli. EMI on globaali koulutuspoliittinen agenda, joka edistää kestävästä koulutuksesta ja kotikansainvälistymistä. EMI on myös osa uusliberalistista koulutuspolitiikkaa ja voi rajoittaa opiskelijoiden mahdollisia opiskelupolkuja. Tarkastelen EMI-opetuksen jännitteitä merkinä valtasuhteiden epätasapainosta Foucault'laisen diskurssianalyysin keinoin. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa EMI-opetuksen valtasuhteista ja tehdä vallan käytäntöjä näkyväksi ja siten mahdollistaa kestävämpien EMI-opetuskäytäntöjen suunnittelun. Aineisto koostuu opetuksen havainnoinnista ja haastatteluista, joista osa toteutetaan Stimulated Recall -menetelmää hyödyntäen. Analyysissä hyödynnetään Foucault'n "Itsen kriittisen ontologian" mallia.

Kuuluuko empatia politiikkaan?

Risto Ikonen

Suomalaisessa julkisuudessa on kritisoitu poliittista esiintymistä, joissa hallitsevaan asemaan nousevat tunteet. Näin ovat todenneet niin perussuomalaisten Riikka Purra kuin vasemmistoliiton Anna Kontula (Yle 2024). Yhdysvalloissa tätä keskustelua on käyty jo pitkään, ja esimerkiksi Elon Muskin mukaan tunteiden varassa tehdyt päätökset voivat vaarantaa kansakunnan olemassaolon. Tälle on luotu oma terminsä, suisidiaalinen empatia. Toisaalta on vakuuteltu, että poliittinen toiminta ei olisi mahdollista

ilman empatiaa. Sekavaa, eikö totta. Esitelmässä käyn läpi perinteisen ihmisen toimintaa koskevan kolmijaon, joka nivoo toisiinsa tiedon, tunteen ja tahdon. Tämän jälkeen väitän, että on olemassa kahdenlaista empatiaa, refleктоimatonta ja refleктоitua. Näistä jälkimmäinen soveltuu erinomaisesti yhteen poliittisen päätöksenteon kanssa.

<https://yle.fi/a/74-20109820>